

مشکلات نشر همایشنامه
برای کودکان و نوجوانان: دیدگاه صنعت نشر
فرشته سپهر | فرشته میکائیلزاده

چکیده

هدف: شناسایی مشکلات نشر همایشنامه کودک و نوجوان. روش/ رویکرد پژوهش: روش پژوهش پیمایشی- توصیفی و جامعه مورد بررسی شامل ۱۶۰ ناشر است. داده‌ها با پرسشنامه گردآوری و بین ۱۱۳ ناشر توزیع شد، سپس بررسی‌های آماری توسط نرم‌افزارهای SPSS و Excel انجام گرفت. برای پرسش‌های اساسی از آزمون t استفاده شده است.

یافته‌ها: کمی تقاضا از طرف تهیه‌کنندگان تئاتر کودکان و نوجوانان با ۸۹/۴ درصد، مهم‌ترین مشکل است. از نظر ۵۹/۳ درصد پاسخ‌گویان، متن همایشنامه‌ها از لحاظ کیفی در حد متوسط است؛ ۵۴ درصد کیفیت ترجمه‌ها را متوسط و ۵۶/۶ درصد نیز تألیف‌ها را متوسط دانسته‌اند. ۶۱/۹ درصد تصویرسازی را و ۵۲/۲ درصد نیز کیفیت همایشنامه‌های کودک و نوجوان را از لحاظ امور فنی و چاپ، خوب ارزیابی کرده‌اند.

کلیدواژه‌ها

نشر، ناشر کودک و نوجوان، همایشنامه کودک و نوجوان، تئاتر کودک و نوجوان، مشکلات نشر کودک و نوجوان

مشکلات نشر نمایشنامه برای کودکان و نوجوانان: دیدگاه صنعت نشر

فرشته سپهر^۱ | فرشته میکائیلزاده^۲

دریافت: ۱۳۹۰/۴/۳۰ پذیرش: ۱۳۹۰/۸/۳۰

مقدمه

نشر کتاب به سبب پیوندهای ژرف و بسیار با فعالیت‌های گوناگون بشری، در شمار پیچیده‌ترین پدیده‌هاست. نشر رکن مهمی است که با تاریخ، فرهنگ، جامعه، اندیشه و تفکر، تاریخ روشنفکری و روشن‌اندیشی، جزئی جدایی‌ناپذیر از تاریخ اجتماعی، سیاسی، و پاره‌ای از پیشینه است که با هرگونه تحول، با جهان معنوی و احساس و عاطفه آدمی درآمیخته است. نشر در واقع محل تلاقی پدیدآورندگان و خوانندگان است؛ پدیدآورندگان در پی خواننده و خواننده در جست‌وجوی پدیدآورنده است. نقش او این است که اثر را از نسخه یگانه و منحصر به فرد خارج کند. نشر، پل ارتباط‌دهنده و پیوند میان نسل‌ها، جوامع، فرهنگ‌ها و تمدن‌هاست (آذرنگ، ۱۳۸۱). نشر یکی از اساسی‌ترین و کارآمدترین مجراهای ارتباطی؛ یکی از سرچشمه‌های تولید دانش و اطلاع؛ یکی از منشأهای فرهنگ‌سازی، تحول و پیشرفت فرهنگی؛ یکی از پیوندگاه‌های آشکار جریان‌های فکری، فرهنگی نهفته و نهان، یا ترکیبی از برخی از اینها یا همه اینهاست. جایگاه ناشر بزرگ، ناشری که بستر فرهنگی می‌سازد، جریان‌های فرهنگی به‌راه می‌اندازد، فضای فکری، احساسی می‌آفریند و اوقات فراغت علاقه‌مندان را با آفریننده‌ترین رسانه، زیباترین هدف و زینده‌ترین روش پر می‌کند، در کنار و هم‌پراز معماران فرهنگی جامعه است (آذرنگ، ۱۳۸۱). مهم‌ترین نتیجه‌ای که می‌تواند از سیاست نشر کتاب عاید شود این است که بتواند وضعیت موجود و احیاناً

۱. استادیار گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی
دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال
fereshteh.sepahr@yahoo.com
۲. کارشناس ارشد علم اطلاعات و
دانش‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد
تهران شمال (نویسنده مسئول)
mikaeelzadeh_uni@yahoo.com

نامطلوب کتاب را معین و در چارچوب طرح‌ها، برنامه‌ها و فعالیت‌های مشخص به وضعیت مطلوب تبدیل یا نزدیک کند (آذرنگ، ۱۳۷۸). در تاریخ تئاتر برای کودکان و نوجوانان که با حمایت‌های وزارت فرهنگ و هنر، کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان و فستیوال‌هایی همچون جشن هنر شیراز و... از دهه پنجاه رنگ و بویی به خود گرفت و حائز اهمیت شد، فقط تئاترهایی با موفقیت همراه بودند که متن نمایشی مناسبی داشتند (مشهدی‌عباس، ۱۳۸۶). در ۳۰ سال اخیر آثار ماندگاری در کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان تولید شد، اما این آثار ادامه نیافت و عملاً جریان ماندگاری در حوزه تئاتر و نمایشنامه‌نویسی کودک و نوجوان انجام نشد. زمانی این جریان در حوزه نمایشنامه شکل می‌گیرد که در تئاتر کشور جریان‌سازی شود. در کشورهای مدرن، کارشناسان به این نتیجه رسیده‌اند که نمایش از داستان تأثیرگذاری بیشتری دارد، به همین دلیل برای اجتماعی کردن کودکان به چاپ و توزیع نمایشنامه در مدارس خود روی آورده‌اند (جهانگیریان، ۱۳۸۸). مدارس مهم‌ترین آوردگاه تئاتر در میان کودکانند و بدون فعالیت آموزش و پرورش، تئاتر در میان کودکان گسترش پیدا نمی‌کند. با استفاده از نمایش می‌توانیم یک نسل را آموزش دهیم و هنوز جریان‌های سازنده نمایش در کشور شکل نگرفته و قطعاً بدون سرمایه‌گذاری مسئولان نیز این جریان‌ها شکل نخواهد گرفت. تئاتر کودک و نوجوان یکی از مهم‌ترین و تأثیرگذارترین رسانه‌های موجود در ایران است که اگر درست به آن پرداخته شود به‌سادگی می‌توان توجه مخاطب را بیش از این به آن جلب کرد و تأثیرات مثبتی در زمینه‌های فرهنگی، هنری، اقتصادی، اجتماعی، بر روی نسل‌های آینده گذاشت. در تئاتر کودک و نوجوان چارچوب‌های حساسی وجود دارد که در تئاتر بزرگسال لحاظ نمی‌شود. علت این چارچوب‌ها، حساسیت‌های بالا و مهم سنین کودکی و نوجوانی است و همین نکته باعث می‌شود تا تولیدکنندگان و هنرمندان بتوانند تلاش مضاعف کنند که با دانایی کامل در این راه حرکت کرده و نسبت به نیاز واقعی مخاطبان تولیدات خود را عرضه کنند. نشر ایران در طی عمر کوتاه خود همواره با مشکلات زیادی روبه‌رو بوده است و با فراز و نشیب‌های گوناگون برخاسته از تحولات اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی مواجه بوده است. این مشکلات مانع از شکل گرفتن انتشاراتی‌های بزرگ به معنای واقعی خود بوده است. نمایشنامه متن نگارش یافته ادبی - نمایشی است که برای اجرای روی صحنه تئاتر یا خواندن نوشته می‌شود. نمایشنامه‌نویسی به شکل امروزی در ادبیات کشور ما جوان است و سابقه طولانی ندارد و در مقایسه با سایر انواع ادبی مثل داستان‌نویسی، شعر، مقاله‌نویسی و... گسترش نیافته است. امروزه همگام با توسعه هنر و ادبیات کودکان و نوجوانان در ایران شاهد شکل‌گیری فعالیت‌های خلاق و جدیدی چون «تئاتر مدرسه»، «تئاتر عروسکی» و... هستیم. اینها همه قبل از هر چیز به ادبیات نمایشی (نمایشنامه) و متون نمایشی

محتاج هستند تا دستور کار و نقشه عملی و اجرایی ساختمان نمایشی آنها را مشخص کند. به همین دلیل نمایشنامه‌نویسی به‌عنوان «هنر و فن» در حوزه فعالیت‌های فرهنگی هنری به‌ویژه کودکان و نوجوانان اهمیت پیدا کرده است. اوضاع نمایشنامه‌نویسی برای کودکان بسیار نابسامان است و تیراژ آثاری در این زمینه بسیار نازل است و تنها انگیزه برای نمایشنامه‌نویسی نزد نویسندگان کودک و نوجوان، عشق به این وادی است (کیانیان، ۱۳۸۹). مشکل کمبود نشر نمایشنامه کودک و نوجوان همواره به‌عنوان یکی از عمده‌ترین مشکلات در تئاتر کشور ما مطرح بوده است. در مورد بررسی مشکلات نشر نمایشنامه کودک و نوجوان شهر تهران هیچ تحقیق علمی انجام نشده است. از آنجا که اکثر ناشران کودک و نوجوان در شهر تهران متمرکز هستند، انجام این تحقیق می‌تواند میزان بازدهی و انجام اقدامات و فعالیت‌های گذشته را نشان دهد، عوامل مثبت و سازنده و عوامل منفی و بازدارنده را بازشناسد و به این پرسش پاسخ دهد که وضعیت و مشکلات نشر نمایشنامه کودک و نوجوان از دیدگاه ناشران شهر تهران چگونه است. هدف این تحقیق بررسی مشکلات نشر نمایشنامه برای کودکان و نوجوانان از دیدگاه ناشران شهر تهران است. شش پرسش این پژوهش عبارتند از:

۱. مشکلات نشر نمایشنامه کودک و نوجوان از دیدگاه ناشران شهر تهران چه عواملی هستند؟
  ۲. وضعیت انتشار نمایشنامه کودک و نوجوان شهر تهران از دیدگاه ناشران از نظر کیفی چگونه است؟
  ۳. امکانات نشر نمایشنامه کودک و نوجوان شهر تهران از دیدگاه ناشران در چه سطحی قرار دارد؟
  ۴. از دیدگاه ناشران، انگیزه نویسندگان از نوشتن نمایشنامه برای کودکان چیست؟
  ۵. میزان همکاری ناشران در زمینه نشر و تولید نمایشنامه کودک و نوجوان در شهر تهران به چه صورت است؟
  ۶. نقش آموزش و پرورش در بهبود وضعیت نشر نمایشنامه به چه میزان است؟
- از جمله تحقیقاتی که در داخل ایران مشابه این تحقیق انجام شده است، می‌توان از پایان‌نامه خانم صباغی (۱۳۷۹) یاد کرد که به این نکته می‌پردازد که نمایشنامه به‌عنوان یکی از انواع ادبی، رهاورد فرهنگ و ادب مغرب‌زمین است که در ایران پیشینه‌ای یکصد و پنجاه ساله دارد و از زمان سلطنت ناصرالدین شاه قاجار پدید آمده و به تدریج رونق یافته است. درباره نمایشنامه‌نویسی به‌عنوان یکی از شاخه‌های ادبیات معاصر ایران کمتر تحقیق شده است و به‌ویژه نقد و بررسی آن در محاق فراموشی مانده است.
- همچنین اسدی (۱۳۸۶)، در پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود تمامی نمایشنامه‌های چاپ‌شده کودک و نوجوان را از آغاز سال ۱۳۰۰-۱۳۸۰ مورد بررسی قرار داده است

و برای تدوین از منابع کتابخانه‌ای موجود و منابع اینترنتی بهره گرفته شده است. ساختار نمایشنامه کودک و نوجوان با نمایشنامه بزرگسال متفاوت است، زیرا ترکیبی از ساختار ارسطویی تعدیل یافته و همچنین ساختار نمایش ایرانی است.

در منابع انگلیسی نیز گزارش‌هایی از مطالعات مربوط وجود دارد. مثلاً کیم^۳ (۱۹۹۹) در پایان‌نامه خود تحت عنوان «تاریخچه تئاتر کودکان در کره: از آغاز تاکنون، سال‌های ۱۹۲۰-۱۹۹۸» به این مقوله در کره پرداخته است. این مطالعه به بررسی رشد تئاتر کودکان در کره از آغاز تاکنون (۱۹۲۰-۱۹۹۸) می‌پردازد. تئاتر کودکان در کره با ظهور فرهنگ غربی در سال‌های پایانی قرن نوزدهم بروز کرد. کلیسای پروتستان که یکی از سوغات‌های فرهنگ غربی است، با راهاندازی مدرسه Sunday، نه تنها مردم را به کیش خود فرا می‌خواند، بلکه در جهت روشنفکری کودکان هم گام برمی‌داشت. این کلیسا در طی مراسم انجیل‌خوانی در مدرسه Sunday و نمایش داستان‌های انجیل در رویدادهای مذهبی مثل عید پاک، عید شکرگزاری و کریسمس از تکنیک‌های ساده نمایشی بهره می‌برد. این کار باعث شکوفایی تئاتر کودکان در کره شد. سال‌های دهه ۲۰، به نحو دیگری در آغاز تئاتر و ادبیات کودکان نقش داشت. نویسندگان کتاب‌های کودکان که خود در مکتب ادبیات غرب رشد کرده بودند و از پیشگامان تجددگرایی در کره محسوب می‌شدند، به منظور ایفای نقش خود در فرهنگ جدید کودکان و تشویق روحیه ملی‌گرایی در برابر استعمار ژاپنی‌ها، شروع به نوشتن نمایشنامه‌های کودک کردند. محتوای نمایشنامه‌های کودکان در آن زمان، بیشتر حالت تبلیغی داشت تا ادبیات خالص. طی سال‌های پس از لیبراسیون (۱۹۴۵)، تئاتر کودکان به سمت و سوی آمارتورگرایی خالص گرایش پیدا کرده بود. در سال‌های دهه ۵۰، معلمان مدارس ابتدایی که از تأثیر آموزشی نمایشنامه‌ها به خوبی واقف بودند، شروع به تولید نمایشنامه‌های کودک در مدارس خود کردند و از آنها به عنوان یکی از فعالیت‌های آموزشی در کلاس‌های ادبیات مدرسه بهره می‌گرفتند. نمایشنامه‌های خلق شده در مدرسه، عمدتاً نمایشنامه‌هایی بودند که طی دوره‌های استعمار نوشته بودند و از آن زمان به بعد تقریباً هیچ نمایشی به رشته تحریر درنیامده بود. نمایش‌های مدرسه‌ای طی سال‌های ۱۹۵۰ یک رویداد جدید در تاریخ تئاتر کودکان محسوب می‌شد که حس زیبایی‌شناسی و سرگرمی هنری را در کودکان ایجاد می‌کرد. در سال‌های دهه ۱۹۶۰، تولیدات آماتوری مدارس، تبدیل به شرکت‌های حرفه‌ای در زمینه تئاتر کودکان شدند. نمایشنامه‌نویسان حرفه‌ای تئاترهای کودکان متولد شدند و با استفاده از معلمان مدارس، شرکت‌های حرفه‌ای تأسیس کردند. طی این دهه، حدود دوازده شرکت در زمینه تولیدات تئاتری فعالیت داشتند و چندین نمایش هم تولید شدند. یکی از رهبران این جنبش در سال‌های دهه ۶۰، یک نمایشنامه‌نویس، نظریه‌پرداز، و تولیدکننده به نام پیونگ جو بود. وی تعداد ۱۰۴ نمایش به رشته تحریر درآورد و اغلب آنها را

3. Kim

در محصولات شرکتی که خود تأسیس کرده بود، اجرا کرد. وی همچنین کارگاه‌هایی در زمینه تئاتر کودکان برای معلمان مدارس برگزار کرد. فعالیت‌های وی نقش مهمی در توسعه تئاتر کودکان در سال‌های دهه ۶۰ داشت. در سال‌های دهه ۷۰، بروز و گسترش پخش برنامه‌های تلویزیونی در سطح ملی، باعث اعتلای تئاتر کودکان شد. برنامه‌های کارتون‌های خارجی تلویزیون که با هدف سرگرم‌سازی پخش می‌شد، تبدیل به نوعی کاتالیزور برای تبلیغ شرکت‌های فعال در زمینه تئاتر کودکان و مشارکت شرکت‌های قدیمی حرفه‌ای در فعالیت‌های تجاری تئاتر کودکان شد. تولیدات آماتوری شرکت‌های فعال در زمینه تئاتر کودکان، کاهش یافته و طی سال‌های ۷۰-۸۰، تولیدات تجاری بسط و رشد پیدا کردند. اغلب تولیدات تجاری، برنامه‌های موزیکال سرگرم‌کننده‌ای بودند که تأثیر مخربی بر هدف آموزشی تئاتر کودکان بر جای گذارند. از سال‌های پایانی دهه ۶۰، برخی از صاحب‌نظران و فعالان تئاتر به اهمیت آموزشی تئاتر کودکان پی بردند. آنها کارشناسان خارجی نمایش خلاقانه و نمایش آموزشی را دعوت کرده و کارگاه‌هایی برگزار کردند. این کارگاه‌ها به سازماندهی بسیاری از شرکت‌های آموزشی کمک کردند؛ از این رو، طی سال‌های دهه ۹۰، محصولات آموزشی تئاتر کودکان رشد پیدا کرد. امروزه، محصولات تجاری و آموزشی به موازات هم در تئاتر کودکان در کره نقش ایفا می‌کنند. حدوداً از هشت دهه پیش تاکنون، تغییرات اجتماعی در کره باعث رشد تئاتر کودکان شده است.

تعاریف اجزای مسئله این پژوهش شامل:

نمایشنامه: نوشته‌ای که برای بازی کردن در تماشاخانه تحریر شود و هنرپیشگان از روی آن سخن گویند و حرکات خود را بر طبق آن نوشته، تنظیم کنند.

نمایشنامه کودک نوجوان: نمایشنامه خوب و مقتضی سن تماشاگر و مخاطب کودک و نوجوان چنین ویژگی‌هایی را داراست: درباره کودکان و کودکی یا راجع به موضوعاتی است که به شکلی منطقی به کودک و نوجوان می‌پردازد و با واژه‌هایی نظیر «صداقت» سروکار دارد و در نهایت سعی می‌کند به مخاطب احترام بگذارد. همچنین باید با تماشاگر کودک تعامل داشته و برای او جذاب باشد تا این دسته از تماشاگران از نظر احساسی و عقلی با نمایش درگیر و برای دیدن ادامه آن تحریک شوند. نمایشنامه برای کودکان و نوجوانان باید سرشار از تحرک بصری باشد (اکبرلو، ۱۳۸۷).

تئاتر: تئاتر متنی ادبی نیست، بلکه نوشته‌ای است که پس از اجرا قابل درک خواهد بود. در تعبیر بسیاری شنیده‌ایم که کلام را عطیه خداوند خوانده‌اند و کلامی که به نمایش گذاشته می‌شود نیز عطیه‌ای گرانبهاتر است. تئاتر وسیله‌ای برای بیان اندیشه و برقراری ارتباط میان دنیای انسانی است که غرق در واقعیت است و از آنچه در دنیای واقعی می‌گذرد لذت می‌برد (اسدی، ۱۳۸۶).

تئاتر کودک: فیلس هارت فول^۴ در کتاب فرهنگ تئاتر کودکان و نوجوانان را اینگونه تعریف کرده است:

«تئاتر کودکان شامل اجراهایی است که توسط بازیگران بزرگسال حرفه‌ای یا آماتور و یا عروسک‌بازان برای کودکان، در تماشاخانه‌ها یا سالن مدارس به روی صحنه بیاید. تئاتر کودکان به معنای بازی کودکان در تئاتر و یا شرکت آنان در نمایش‌های مدارس نیست.» (راسخرد، ۱۳۷۹).

تاریخچه تئاتر در جهان: یافتن آغازی برای تئاتر در جهان دشوار است. بیشتر پژوهشگران نیز با مطرح کردن نظریه‌ها به بیان سرآغاز تاریخ تئاتر می‌پردازند. رایج‌ترین نظریه درباره خاستگاه تئاتر این است که تئاتر از دل اسطوره‌ها و آیین بیرون می‌آید، تحول و رشد می‌یابد و دستخوش تغییراتی می‌شود. تئاتر ریشه در ادیان و خدا یا خدایان هر قوم داشته است. «نمایش در آغاز از تحول رسم‌ها و نیایش‌های مذهبی بیرون آمد، و وقتی به جایی رسید که دیگر رسم و نیایش نبود، باز همواره نیازمند دستگاه دین و بیت‌المال بود. اگر دین نمایش‌پذیر بود، و اگر مراجع مذهبی رسم‌های تماشایی و سپس نمایش را برای توسعه قصه‌ها و کرامات مذهبی لازم می‌دانستند، چنین می‌شود که دین فراهم‌کننده وسایل و امکانات نمایش می‌شد.» (بیضایی، ۱۳۷۹)

مورخان همه در این سخن متفق‌اند که نخستین تئاترها به شکل امروزی آن، در یونان به وجود آمده است. در حدود سده هفتم پیش از میلاد نوشتن نمایشنامه در یونان آغاز می‌شود؛ و نخستین نمایشنامه‌نویسی که نام او به ثبت می‌رسد تس پیس^۵ است. او در سال ۵۳۴ پیش از میلاد برنده مسابقه نمایشنامه‌نویسی می‌شود.

تاریخچه تئاتر در ایران: تاریخ نمایش سنتی در ایران عمری به درازای آیین دارد. از آنجا که ادیان ایرانی تماماً تک‌خدایی بوده‌اند، کمتر از غربیان نگاهی نمایشی به آیین‌ها داشته‌اند؛ اما بنابر دلایل بسیار، نمایش ایرانی، تاریخی همانند نمایش در جهان نداشته است؛ و از آنجاکه در ایران امکان پیدایش نمایش به‌طور وسیع وجود نداشته است، مردم ذوق نمایشی خود را به رقص و مراسم و جشن‌ها منتقل کرده‌اند. تاریخ نمایش ایران به شکل غربی آن عمری صدساله دارد. در کتاب ((جویبار لحظه‌ها)) آمده است:

«نخستین نمایشنامه‌نویس واقعی ایران را باید حسن مقدم دانست که بیشتر با امضای ((علی نورو)) می‌نوشت. اثر انتقادی معروف او ((جعفرخان از فرنگ آمده است)) که بارها اجرا شده است.» (یا حقی، ۱۳۷۹).

میرزا فتحعلی خان آخوندزاده، میرزا آقا تبریزی، میرزا احمدخان کمال‌الوزاره محمودی، مؤیدالممالک فکری ارشاد، میرزاده عشقی، حسن معاصر، رضا کمال‌شهرزاد، حسن مقدم،

4. Hart Foll
5. Tas Pees

ذبیح بهروز، سیدعلی خان نصر، بهرام بیضایی، علی نصیریان، غلامحسین ساعدی، بیژن مفید، و اکبر رادی را به عنوان اولین نمایشنامه نویسان ایران می توان نام برد.

روش پژوهش

تحقیق حاضر از نوع پیمایشی - توصیفی است. جامعه مورد بررسی این پژوهش شامل ۱۶۰ ناشر است که در حوزه کودک و نوجوان نیز دارای انتشاراتی هستند که از سال ۱۳۸۰ تاکنون آمار چاپ کتابشان در زمینه کودک و نوجوان بالای ۱۰۰ عنوان است. نمونه گیری پژوهش از نوع نمونه گیری تصادفی ساده و اندازه نمونه طبق جدول مورگان ۱۱۳ ناشر است که پرسشنامه میان آنان توزیع شد. S:۱۱۳ (نمونه) N:۱۶۰ (جامعه)

ابزار تحقیق، پرسشنامه و در صورت نیاز از طریق مصاحبه، اطلاعات گردآوری شده است. همچنین اطلاعات فصل ادبیات از طریق میدانی گردآوری شده است. در پژوهش حاضر از دو آزمون خی دو و آزمون t تک نمونه ای استفاده شده است و داده های گردآوری شده نیز از طریق روش های آماری توصیفی و با استفاده از نرم افزارهای SPSS.۱۸ و Excel ۲۰۱۰ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

یافته ها

تحلیل سؤال اول پژوهش: مشکلات نشر نمایشنامه کودک و نوجوان از دیدگاه ناشران شهر تهران

چه عواملی هستند؟

تحلیل این سؤال طبق جدول ۱، این است که کمی تقاضا از طرف تهیه کنندگان تئاتر کودکان و نوجوانان با ۸۹/۴ درصد به عنوان مهم ترین مشکل کمبود نشر نمایشنامه برای کودکان و نوجوانان بوده است. کمی تقاضا از سوی مخاطبان با ۸۷/۵ در اولویت دوم مشکلات قرار دارد. ۵۸/۴ درصد پایین بودن سطح فرهنگ عمومی، به عنوان سومین مشکل در انتشار نمایشنامه برای کودکان و نوجوانان است. عدم حمایت از کارگردانان تئاتر کودک، کمبود نمایشنامه خوب، و عدم حمایت وزارت فرهنگ و ارشاد از تولید نشر نمایشنامه، در اولویت های بعدی مشکلات نشر نمایشنامه برای کودکان و نوجوان است.

درصد	فراوانی	
۸۹/۴	۱۰۱	کمی تقاضا از طرف تهیه کنندگان تئاتر کودک و نوجوان
۸۸/۵	۱۰۰	کمی تقاضا از سوی مخاطبان
۵۸/۴	۶۶	پایین بودن سطح فرهنگ عمومی
۴۵/۱	۵۱	عدم حمایت از کارگردانان تئاتر کودک و نوجوان
۴۱/۶	۴۷	کمبود همایشنامه خوب
۳۳/۶	۳۸	عدم حمایت وزارت فرهنگ و ارشاد از تولید نشر همایشنامه
۲۶/۵	۳۰	عدم حمایت نظام آموزش و پرورش از تولید و حمایت از نشر همایشنامه
۷/۱	۸	گرانی قیمت کتاب به متوسط درآمد افراد
	N=۱۱۳	

جدول ۱

توزیع فراوانی اولویت مشکلات
کمبود نشر همایشنامه برای
کودکان و نوجوانان از نظر ناشران مورد مطالعه

تحلیل سؤال دوم پژوهش: وضعیت انتشار همایشنامه کودک و نوجوان شهر تهران از دیدگاه ناشران از نظر کیفی چگونه است؟

تحلیل این سؤال با توجه به جدول ۲، این است که از نظر ۵۹/۳ درصد افراد حجم نمونه، متن همایشنامه‌ها از لحاظ کیفی در حد متوسطی است. ۵۴ درصد وضعیت کیفی ترجمه‌های انجام شده در این حوزه را نیز در حد متوسطی ارزیابی کرده‌اند. ۵۶/۶ درصد تألیف همایشنامه‌ها را نیز در حد متوسطی دانسته‌اند. از نظر تصویرسازی ۶۱/۹ درصد اظهار داشته‌اند که در حد خوبی بوده است. ۵۲/۲ درصد نیز از لحاظ امور فنی و چاپ، کیفیت همایشنامه‌های کودک و نوجوان را در حد خوبی ارزیابی کرده‌اند.

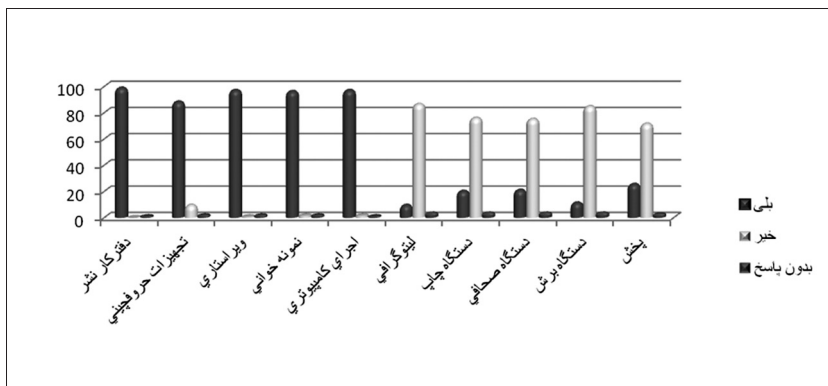
جمع	بدون پاسخ	عالی	خوب	متوسط	ضعیف	فراوانی	
۱۱۳	۲	۰	۳۰	۶۷	۱۴	فراوانی	متن همایشنامه
۱۰۰/۰	۱/۸	۰/۰	۲۶/۵	۵۹/۳	۱۲/۴	درصد	
۱۱۳	۲	۰	۳۷	۶۱	۱۳	فراوانی	ترجمه
۱۰۰/۰	۱/۸	۰/۰	۳۲/۷	۵۴/۰	۱۱/۵	درصد	
۱۱۳	۲	۱	۳۴	۶۴	۱۲	فراوانی	تألیف همایشنامه
۱۰۰/۰	۱/۸	۰/۹	۳۰/۱	۵۶/۶	۱۰/۶	درصد	
۱۱۳	۲	۰	۷۰	۳۸	۳	فراوانی	تصویرسازی همایشنامه
۱۰۰/۰	۱/۸	۰/۰	۶۱/۹	۳۳/۶	۲/۷	درصد	
۱۱۳	۴	۰	۵۹	۴۷	۳	فراوانی	امور فنی و چاپ
۱۰۰/۰	۳/۵	۰/۰	۵۲/۲	۴۱/۶	۲/۷	درصد	

جدول ۲

توزیع فراوانی وضعیت عوامل کیفی
همایشنامه‌های کودک و نوجوان

تحلیل سؤال سوم پژوهش: امکانات نشر نمایشنامه کودک و نوجوان شهر تهران از دیدگاه ناشران در چه سطحی قرار دارد؟

طبق نمودار ۱، ۹۹/۱ درصد از انتشارات دارای دفتر نشر، ۸۷/۵ درصد دارای تجهیزات حرفه‌پچینی، ۹۷/۳ درصد دارای ویراستار، ۹۶/۵ درصد دارای نمونه‌خوانی، ۹۷/۳ دارای اجرای کامپیوتری، ۸۶/۷ درصد فاقد لیتوگرافی، ۷۶/۱ درصد فاقد دستگاه چاپ، ۷۵/۲ درصد فاقد دستگاه صحافی، ۸۵ درصد فاقد دستگاه برش، و ۷۱/۷ درصد فاقد امکان پخش بوده‌اند؛ و این نشان‌دهنده این است که از وضعیت نسبتاً خوبی برخوردارند.

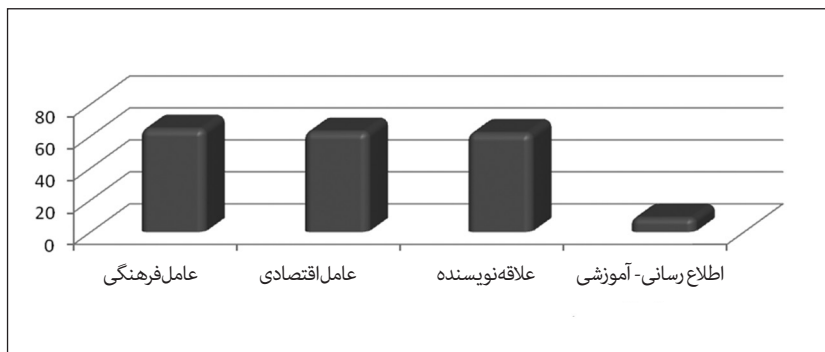

نمودار ۱

امکانات موجود در انتشارات مورد مطالعه

تحلیل سؤال چهارم پژوهش: از دیدگاه ناشران، انگیزه نویسندگان از نوشتن نمایشنامه برای کودکان چیست؟

باتوجه به نمودار ۲، از نظر ناشران حجم نمونه (پاسخ‌دهنده)، عامل فرهنگی با ۶۴/۶ درصد به‌عنوان مهم‌ترین عامل برای نویسندگان نمایشنامه‌های کودک و نوجوان محسوب می‌شود، عامل اقتصادی با ۶۲/۸ درصد در اولویت بعدی قرار دارد. علاقه به نویسندگی با ۶۱/۹ درصد و علاقه به کارهای آموزشی و اطلاع‌رسانی با ۸/۸ درصد در رتبه‌های بعدی قرار دارند.

نمودار ۲

اولویت انگیزه نویسندگان برای نوشتن نمایشنامه کودک و نوجوان از نظر ناشران

تحلیل سؤال پنجم پژوهش: میزان همکاری ناشران در زمینه نشر و تولید نمایشنامه کودک و نوجوان در شهر تهران به چه صورت است؟

باتوجه به جدول ۳، ۸ درصد ناشران مورد مطالعه اظهار داشته‌اند که کتاب‌های منتشر شده توسط آنان، ویژگی تبدیل شدن به نمایشنامه را دارد؛ ۸۸ درصد آنان اظهار داشته‌اند که با نویسندگان کودک و نوجوان در ارتباط نیستند؛ ۸۶/۷ درصد آنان با مترجمان آثار مربوط به کودکان و نوجوان نیز ارتباطی نداشته‌اند؛ و ۸۴/۱ درصد آنان هیچ پیشنهادی به نویسندگان برای نوشتن نمایشنامه برای کودکان و نوجوانان نداده‌اند.

جمع	بدون پاسخ	خیر	بلی		
۱۱۳	۱	۱۵	۹۷	فراوانی	ویژگی کتاب‌های منتشر شده برای تبدیل به نمایشنامه
۱۰۰/۰	۰/۹	۱۳/۳	۸۵/۸	درصد	
۱۱۳	۰	۸۷	۲۶	فراوانی	در ارتباط بودن با نویسندگان نمایشنامه کودک و نوجوان
۱۰۰/۰	۰/۰	۷۷/۰	۲۳/۰	درصد	
۱۱۳	۰	۹۸	۱۵	فراوانی	در ارتباط بودن با مترجمان نمایشنامه کودک و نوجوان
۱۰۰/۰	۰/۰	۸۶/۷	۱۳/۳	درصد	
۱۱۳	۰	۹۵	۱۸	فراوانی	ارائه پیشنهاد نوشتن نمایشنامه به نویسندگان
۱۰۰/۰	۰/۰	۸۴/۱	۱۵/۹	درصد	

جدول ۳

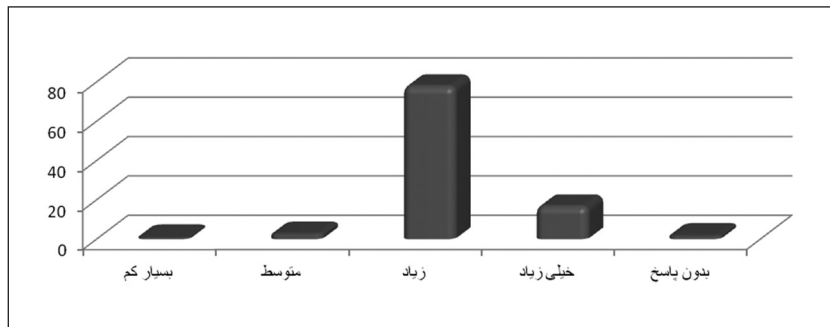
توزیع فراوانی شاخص‌های انتشار نمایشنامه ویژه کودکان و نوجوانان در ناشران مورد مطالعه

تحلیل سؤال ششم پژوهش: نقش آموزش و پرورش در بهبود وضعیت نشر نمایشنامه به چه میزان است؟

باتوجه به نمودار ۴، از نظر ۰/۹ درصد افراد حجم نمونه، سهم نظام آموزش و پرورش در حمایت از نمایشنامه‌های کودک و نوجوان در حد بسیار کمی است. ۲/۷ درصد میزان این تأثیر را در حد متوسط، ۷۷/۹ در حد زیاد، و ۱۶/۸ درصد میزان تأثیر نظام آموزش و پرورش در حمایت از نمایشنامه‌های کودک و نوجوان را در حد خیلی زیاد ارزیابی کرده‌اند؛ ضمن اینکه ۱/۸ درصد نیز به این سؤال پاسخ نداده‌اند.

مؤدار ۳

تأثیر نظام آموزش و پرورش در تولید و حمایت
از نمایشنامه کودک و نوجوان

نتیجه‌گیری

دنیای درونی و بیرونی کودکان و نوجوانان با بزرگسالان متفاوت است و به همین دلیل آنچه که به عنوان ادبیات برای این گروه سنی تهیه می‌شود نیز باید با آثار ادبی بزرگسالان متفاوت باشد. با بررسی و تجزیه و تحلیل از جدول‌ها و نمودارها چنین به نظر می‌آید که وضعیت نشر نمایشنامه در تهران نامساعد است. عوامل و مشکلات بسیاری بر سر راه نشر نمایشنامه است که این عوامل هم به ناشران، هم به تهیه‌کنندگان تئاتر، و هم به مسئولان ذیربط به خصوص آموزش و پرورش برمی‌گردد. ناشران معتقدند عامل اصلی در این امر، کمبود تقاضا برای نشر نمایشنامه از سوی مخاطبان است. همچنین معتقدند مسئولان ذیربط به خصوص آموزش و پرورش می‌توانند در بهبود این وضعیت نقش بسزا و ارزشمندی داشته باشند. البته شایان ذکر است تولید و نشر نمایشنامه برای کودکان نیازمند حمایت تمامی مسئولان و نهادهای مربوطه از جمله وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و دیگر مراکز مانند خانه تئاتر و... در این امر است. همچنین حمایت از مراکز فعال در این زمینه مانند کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان که متولی این امر بوده‌اند، نیز از اهمیت بالایی برخوردار است. در یک نگاه کلی و اجمالی باتوجه به نتایج این پژوهش و پژوهش‌های مشابه، ابتدا دلایل ضعف ادبیات نمایشی کودک و نوجوان را اینگونه می‌توان برشمرد:

- کیفیت ضعیف نمایشنامه‌ها
- کمی تقاضا از طرف تهیه‌کنندگان تئاتر کودک و نوجوان
- کمی تقاضا از سوی مخاطبان
- پایین بودن سطح فرهنگ عمومی
- عدم حمایت از کارگردانان تئاتر کودک و نوجوان
- کمبود نمایشنامه خوب
- عدم حمایت وزرات فرهنگ و ارشاد از تولید نشر نمایشنامه
- عدم حمایت نظام آموزش و پرورش از تولید و حمایت از نشر نمایشنامه
- گرانی قیمت کتاب به متوسط درآمد افراد

- عدم جذب مخاطب
  - برتری جنبه آموزشی به جنبه سرگرمی و لذت مخاطب
  - نبود نویسنده متخصص هر گروه سنی
  - نبود واحد دانشگاهی و حتی رشته مجزا برای آموزش تخصصی و آکادمیک
- نمایشنامه‌نویسی
- کودک و نوجوان به علاقه‌مندان
  - بودجه کم و نامناسب
  - اغلب آثار چاپ شده، موضوعات سفارشی و مناسبتی دارند که توسط ناشرین خاص، با انگیزه تربیتی و تعلیمی خاص سفارش داده می‌شوند.
  - و در ادامه نیز، فعالیت‌های آموزش و پرورش در بهبود وضعیت نمایشنامه برای کودکان را می‌توان اینگونه برشمرد:
  - برگزاری کلاس‌های آموزشی نمایشنامه‌نویسی و تئاتر و استفاده از هنرمندان در این زمینه؛

- اجرای تئاتر در مدارس توسط گروه‌های تئاتر برای بچه‌ها؛
  - اجرای تئاتر در مدارس توسط بچه‌ها؛
  - فرهنگ‌سازی و نهادینه کردن تئاتر و نمایشنامه در مدارس؛
  - اختصاص دادن بخشی از کتاب‌های فارسی به نمایشنامه و بخشی از ساعت آموزشی برای موضوع نمایش؛
  - برگزاری مسابقات نمایشنامه‌نویسی در مدارس؛
  - معرفی نمایشنامه‌های برتر در مدارس؛
  - برقراری ارتباط و گردهمایی‌ها بین هنرمندان، اولیاء و مربیان، و گروه‌های نمایشی؛ و
  - مشاوره با هنرمندان و ناشران کودک.
- این پژوهش نیز مانند سایر پژوهش‌ها در مسیر خود با مشکلات و محدودیت‌هایی مواجه شد که مهم‌ترین آنها عبارت بودند از:
- پیدا کردن ناشران و دادن پرسشنامه به آنها کار بسیار دشواری بود و در بعضی موارد پاسخ داده نمی‌شد.
  - به دلیل پاسخ ندادن ناشران به سؤالات ۹ و ۱۰ پرسشنامه، با مشورت استادان راهنما، مشاور، و آماريست مجبور به حذف یکی از سؤالات اساسی شدم که عبارت بود از: «وضعیت انتشار نمایشنامه کودک و نوجوان شهر تهران از دیدگاه ناشران از نظر کیفی چگونه است؟»؛ و
  - به دلیل جدید بودن موضوع، در بخش پیشینه با مشکل نبود مقاله و پایان‌نامه پژوهشی، هم در داخل ایران و هم در خارج ایران مواجه شدم. بنابراین موارد یافت شده‌ای که شامل

- پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد که پژوهشی نبودند، ولی مرتبط با موضوع بودند را ذکر کرده‌ام. براساس یافته‌های پژوهش، موارد ذیل پیشنهاد می‌شود:
- پیشنهاد ناشران به نویسندگان برای تولید نمایشنامه کودک و نوجوان؛
  - اهمیت دادن آموزش و پرورش به این امر و سفارش نوشتن سناریو و نمایشنامه تئاتر به نویسندگان برای کودکان نوجوانان؛
  - ترویج تئاتر توسط شهرداری و اجرای تئاتر کودک در فرهنگسراها؛ و
  - اجرای تئاتر کودکان و نوجوانان در کتابخانه‌های عمومی توسط نهاد کتابخانه‌ها.

منبع

- آذرنگ، عبدالحسین (۱۳۷۸). «سیر تحول نشر کتاب در ایران». از: www.irandoc.ac.ir
- _____ (۱۳۸۱). *میانی نشر کتاب*. تهران: سمت.
- اسدی، نسرین (۱۳۸۶). «ساختار نمایشنامه کودک و نوجوان (۱۳۰۰-۱۳۸۰)». پایان‌نامه کارشناسی ارشد ادبیات فارسی، دانشکده هنر و ادبیات، دانشگاه آزاد اسلامی.
- اکبرلو، منوچهر (۲۳ مهر ۱۳۸۷). «ادبیات کودکان و نوجوانان». مصاحبه. سایت سازمان تبلیغات اسلامی. از: www.ido.ir
- بیضایی، بهرام (۱۳۷۹). *نمایش در ایران*. (چاپ دوم). تهران: روشنگران.
- جهانگیریان، عباس (۱۳۸۸). *پیوندهای ادبیات و تئاتر*. تهران: نمایش
- راسخ‌راد، پرویز (۱۳۷۹). «بررسی تئاتر دانش‌آموزی در ایران». پایان‌نامه کارشناسی ارشد هنر، دانشکده هنر، دانشگاه آزاد اسلامی.
- صباغی، علی (۱۳۷۹). «بررسی انتقادی نمایشنامه‌نویسی در ایران از آغاز تا سال ۱۳۰۰ ه. ق.». پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی.
- کیانیان، داوود (۱۳۸۹). «دریچه‌ای به تئاتر کودک در ایران». از: www.vista.com
- مشهدی‌عباس، امیر (۱۳۸۶). «در جست‌وجوی فرهنگ و هویت در بستر هنر». از: www.vista.com
- یاحقی، جعفر (۱۳۷۹). *جویبار لحظه‌ها*. تهران: مروارید.

Kim, Yun-Tae (1999). "History of children's theatre in Korea: From the beginning to the present time, 1920-1998". Ph.D., New York University. AAT 9935644, from: <http://www.proquest.umi.com>

استناد به این مقاله:

سپهر، فرشته؛ میکائیل‌زاده، فرشته (۱۳۹۰). «مشکلات نشر نمایشنامه برای کودکان و نوجوانان: دیدگاه صنعت نشر». *فصلنامه مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، ۲۵ (۱): ۱۱۰-۱۲۳.